CZU: 81`36`255.4:821.135.1 **https://doi.org/10.59295/sum10(200)2024_18**

CAPCANELE GRAMATICALE ÎNTR-O TRADUCERE LITERARĂ: STUDIU COMPARATIV-CONTRASTIV (ÎN BAZA TRADUCERILOR OPEREI LUI SPIRIDON VANGHELI)

Ludmila ZBANȚ, Valeria DUCA, Natalia GAIBU, Carolina MOȚPAN, Olesea VÎNTU,

Universitatea de Stat din Moldova

În teoria traducerii se pune accentul pe aportul semanticii lexicale la constituirea sensului unui mesaj. Totuși, este important ținut cont de rolul informației gramaticale care operează cu unități semantizate indispensabile pentru exprimarea sensului unui enunț. În căutarea inventarului de resurse de care dispun diverse limbi pentru a exprima enunțuri asemănătoare, se conturează o sistematicitate implicită care se materializează printr-un șir de echivalențe cu un caracter lexical și gramatical. În prezenta cercetare, grupul de autori își propune un studiu comparat și contrastiv al modului în care sunt soluționate o serie de probleme gramaticale în traducerea literară, mai exact în opera scrisă de către Spiridon Vangheli pentru copii și tradusă în mai multe limbi. Încercăm să scoatem la suprafață unele capcane gramaticale care apar în diverse circumstanțe, de exemplu, atunci când ne confruntăm cu problema temporalității sau cea de aspect, adică stare exprimată de verb, spre deosebire de timp; ne referim la modul de utilizare a pronumelui personal, deoarece este știut că limbile sunt departe de a fi uniforme în subdiviziunea pronumelor personale etc. Totodată, analizăm efectele semantice generate de o construcție sintactică în contextul unei traduceri. În atare situații este necesară o atenție deosebită la problemele paralelismelor sintactice, a formei pasive sau a focalizării acțiunii, mai exact, este vorba despre următoarele aspecte: rolul topicii componentelor frazei în limbile engleză, franceză, germană și italiană comparativ cu limba română. Nu sunt trecute cu vederea efectele rezultate din utilizarea contextuală a punctuației în original și în versiunile traduse.

Cuvinte-cheie*: dificultate/problemă gramaticală în traducere, strategii de traducere, analiză comparată/contrastivă a limbilor în traducere, text literar.*

GRAMMATICAL TRAPS IN A LITERARY TRANSLATION: A COMPARATIVE – CONTRASTIVE STUDY (BASED ON THE WORK TRANSLATIONS OF SPIRIDON VANGHELI)

Translation theory focuses on the lexical semantics contribution when constituting the meaning of a message. Nevertheless, it is important to take into consideration the role of the grammatical information that operates with semantic units which are indispensable to express the meaning of a sentence. Searching for all the resources available to different languages for expressing the same sentences, an implicit systematicity is being outlined that can be materialized through a number of lexical and grammatical equivalences. In the present research, the group of authors aim at a compared and a contrastive study in which grammatical difficulties in literary translation are being dealt with, more exactly in the children works of Spiridon Vangheli and translated in many languages. We try to bring to light some grammatical traps that can appear in different circumstances, for example, when facing the temporality or aspect problems that is, the state expressed by the verb from the perspective of its development, and not by the time; we refer to the functionality of the personal pronoun, as it is known that there is no uniformity in languages with respect to it etc. Therewith, we analyze the given results from the semantic effects generated by a syntactic construction in the context of a translation. In such situations, a special attention needs to be paid to problems of syntactic parallelisms, of direction, of passive form, or of the focalized action, more precisely it is about the following aspects: the role of the elements order in the phrase structure in English, French, German and Italian languages compared to Romanian language. The effects obtained from the contextual usage of punctuation in original and translated versions are not neglected as well.

Keywords*: grammatical difficulty/problem in translation, translation strategies, compared/contrastive analysis of languages in translation, literary text.*

Introducere

Profesorul Eugeniu Coșeriu consideră că limba, fenomen social și cultural, trebuie delimitată de fenomenele naturii. În conformitate cu explicațiile savantului, „obiectele naturale aparțin lumii „necesității" care e guvernată de „cauze" ce produc anumite „efecte" și unde, prin urmare, constatarea a ceea ce se întâmplă în mod regulat, în anumite condiții, reprezintă o „lege naturală" sau o lege de necesitate empirică. Obiectele culturale, în schimb, aparțin domeniului specific uman al libertății – activităților și creațiilor libere ale omului, unde faptele create nu sunt determinate de cauze, ci se produc în vederea finalități și … coincid cu finalitatea lor." [1, p. 50-51]. Totodată, lingvistica recurge la studierea limbilor în mod principal datorită priorității absolute a limbajului, care constituie „una dintre cele două dimensiuni ale *existenței* omului; cealaltă fiind munca" [2, p. 9], căci prin limbaj omul își construiește o lume potrivită existenței sale spirituale, asigurând *deschiderea* tuturor posibilităților culturale [Ibidem]. Lingviștii au fost dintotdeauna interesați de funcționarea limbilor în societățile respective, iar în prezent problematica dată este întregită de dimensiunea socială a cogniției care poate contribui la evidențierea legăturilor existente între procesele mentale ce susțin limbajul și utilizarea acestuia în comunicarea cotidiană în diferite societăți.

Astfel poate fi pus în valoare rolul constitutiv al cadrului social în geneza și în structurarea limbilor, iar sistemul morfosintactic, la fel ca cel lexical, este o reflectare a structurării intelectuale, dar și o strategie eficace în producerea și interpretarea sensului prin intermediul formelor la nivelul unei limbi sau în comunicarea interlingvală. Istoricitatea semnificațiilor atribuite cuvintelor, conceptelor sau expresiilor ce aparțin unei limbi constituie în ansamblu un argument puternic în favoarea concepției care privilegiază traducerea-reformulare, iar structurile gramaticale nu fac excepție din această abordare.

În lucrarea sa „Grammaire et style", marele lingvist francez Marcel Cohen pune accentul pe ceea ce numește „conștiința limbii" (*conscience de langue*) [3, p. 203] și susține că este important să avem o idee clară despre ceea ce spunem și scriem. Cercetătorul pornește în analizele întreprinse de la tot ce ține de exprimare, căci de fiecare dată este vorba despre un efort, o alegere, o artă [3, p. 204] și trebuie să fim conștienți de faptul că scriem diferit comparativ cu ceea ce spunem, căci atunci când scriem suntem motivați mai mult să respectăm niște norme și reguli, niște metode, adică urmăm un plan. Trecerea de la oralitate la scriere poate produce efecte incalculabile, dar, cu siguranță, este vorba despre o schimbare de registru al discursului, cu efecte de alunecare de sens de care traducătorul va ține cont în procesul de operare cu originalul și de alegere a demersului traductiv, fiind conștient de faptul că orice limbă beneficiază de instrumentele oferite de lexic și de gramatică, iar organizarea și structura limbilor diferă prin gradul de complexitate, cazurile de simetrie lexicală și gramaticală fiind destul de rare.

În numeroase limbi europene tradiția gramaticală se trage din Grecia antică, iar primii filologi ai lumii occidentale au încercat să discearnă cuvintele în fraze, considerându-le „părți de vorbire": substantive, verbe, pronume, diferite particule, care puteau varia datorită utilizării unor flexiuni; apar noțiunile de gen, număr, caz, persoană, timp, mod. Acest cadru a cunoscut o dezvoltare adaptată la parcursul istoric al limbilor europene, depășind restricțiile scolaștilor, care impuneau o gramatică normativă după modelul limbii latine și evaluând spre gramaticile contemporane marcate printr-o o deschidere creativă în abordarea pragmatică a limbilor, cum ar fi, de exemplu, „Grammaire du sens et de l'expression" elaborată de Patrick Charaudeau [4] sau cele două volume „Gramatica limbii române" (vol. I Cuvântul [5] și vol. II Enunțul [6]), produs al echipei de cercetători în cadrul Academiei române.

Dacă transpunem cele afirmate spre domeniul traducerii, vom sublinia de la bun început că gramatica constituie o componentă absolut necesară pentru vehicularea informației în orice mesaj, căci structurile gramaticale sunt purtătoare de sens: cu siguranță, fără ele nu poate fi construită semnificația enunțului. Semantica gramaticală este o realitate complexă [7, p. 61-64] care operează cu multiple structuri purtătoare de semnificații specifice limbilor atrase în traducere. Traducătorul va fi atent la această complexitate gramaticală de ordin formal, structural și semantic pentru a nu admite erori în traducerea celor mai subtile nuanțe de sens, inclusiv a celor exprimate prin elemente gramaticale, altfel spus, traducătorul va depune eforturi pentru a stabili echivalențele pragmatice adaptate situației concrete de comunicare.

Diferențele de ordin formal și structural sunt motivate de faptul că fiecare limbă atrasă în procesul traducerii dispune de un sistem gramatical propriu, cu un grad variabil de asemănări și deosebiri, ceea ce asigură sau

împiedică o traducere adecvată a informației gramaticale care servește „nu doar ca suport pentru realizarea unui enunț, ci au un rol important în caracterizarea diverselor situații, în redarea trăsăturilor de caracter, a stărilor prin care trec personajele sau a atitudinii autorului/enunțătorului față de cele descrise” [8, p. 247].

Diferențele de ordin semantic depind de faptul dacă structurile gramaticale transmit o informație denotativă, adică primară, neutră (de exemplu, genul substantivelor, redarea aspectului, forma pasivă etc.), pentru care cealaltă limbă dispune de forme specifice sau nu dispune de instrumentele necesare (în așa caz vorbim despre o lacună de exprimare).

Totodată, structurile gramaticale pot vehicula informații conotative (emotive, apreciative), ceea ce se datorează fie jocului cu topica elementelor, cu prefixele, cu punctuația, fie utilizării unor structuri simplificate, a diminutivelor, etc. care pot transmite nuanțe socioculturale sau efecte ale funcționării unui registru stilistic, de exemplu cel adaptat așteptărilor unui destinatar aparte – copilul, principalul cititor al operei lui Spiridon Vangheli. În acest context, revenim la opinia expusă de Profesorul Irina Condrea care este de părerea că formele gramaticale pot funcționa în calitate de indici stilistici ce conturează o anumită semnificație stilistică a textului artistic, iar „Astfel de elemente pot avea chiar și un caracter iconic (vizual), atunci când reluarea lor este făcută în mod intenționat, fie pentru a accentua ceva, fie pentru a reda o gradație sau o consecutivitate accentuată a lucrurilor.” [8, p. 232].

Traducătorul nu doar va respecta regulile unui joc precis de echivalențe gramaticale, ci va mai trebui să răspundă condițiilor pragmatice de comunicare interlingvală. Tot traducătorul va decide modul în care va păstra semnificatele vehiculate prin diverse forme gramaticale în original, acceptând un anumit grad de pierderi din volumul informației gramaticale.

1. Traducerea operei lui Spiridon Vangheli

Spiridon Vangheli, prozator, poet, traducător și editor, face parte din generația scriitorilor basarabeni din perioada postbelică. Tot ce a creat în activitatea sa de peste jumătate de secol, inclusiv traducerile de poezie și proză universală, au avut drept destinatar principal copilul. Volumele sale printre care „Băieţelul din coliba albastră”, „Isprăvile lui Guguţă”, „Columb în Australia”, „Guguţă - căpitan de corabie”, „Steaua lui Ciuboţel”, „Guguţă și prietenii săi”, „Copii în cătușele Siberiei”, „Crăița” ș. a. au fost traduse în peste 40 de limbi străine.

În opinia cercetătoarei Ludmila Armașu-Canțîr, Spiridon Vangheli este un fenomen literar aparte din Basarabia, una „din personalitățile cele mai originale şi complexe în contextul literaturii basarabene pentru copii din cea de-a doua jumătate a secolului al XX-lea” [9, p. 19], un scriitor prodigios care își bucură cititorii cu o vastă varietate de texte.

Opera destinată copiilor necesită o adaptare la mentalitatea acestuia, la limbajul său, la felul de a gândi și de a vedea lucrurile și de a le transmite. Se consideră că în istoria literaturii pentru copii se deosebesc perioade identice celor ale procesului general al literaturii naționale, doar că, pe de o parte, acest proces este însoțit de o dimensiune pedagogică, educațională care corespunde perioadelor respective, iar, de altă parte, există așteptările micilor cititori, care se schimbă la fel de la o perioadă istorică la alta. Totuși, literatura pentru copii este, într-un fel, mai conservativă, căci ea are scopul de a forma la micii cititori o viziune de ansamblu asupra lumii înconjurătoare și, prin lumea imaginară creată de scriitori, ea încearcă să ajute copii să înțeleagă ce e bine și ce e rău în lumea reală. Inițial, funcția de creare a unei viziuni a lumii la copil îi revenea folclorului. Este bine cunoscut că scrierile lui Spiridon Vangheli tocmai au în centru promovarea valorilor specifice folclorului moldovenesc și a tradițiilor literaturii din arealul românesc. Aceasta este una din trăsăturile esențiale ale povestioarelor create de către Spiridon Vangheli, iar felul său de a vedea lucrurile, de a le povesti altora, scoate la suprafață asemănări cu scrierile „bădiței de la Humulești”, ceea ce a motivat-o pe Olguța Caia, strănepoata lui Ion Creangă, rudă dreaptă cu Vangheli, să scrie în textul intitulat „De la bădița din Humulești – La bădița din Chișinău. O sută de ani” despre moștenirea lui Creangă în creația lui Vangheli [10, p. 22-24].

Datorită traducerilor, opera vangheliană cucerește numeroase generații de copii din diverse spații socioculturale, într-o extindere cronologică de lungă durată. Putem deosebi câteva etape principale în traducerea scrierilor lui Spiridon Vangheli, prima coincide cu perioada în care Moldova era una din republicile

U.R.S.S. și la această etapă toate traducerile (cu mici excepții) se făceau prin intermediul limbii ruse [8, p.28]. În perioada anilor 1960-1980 se practică preponderent traduceri în limbile „popoarelor U.R.S.S.", efectuate de către traducători care aparțineau majoritar aceluiași spațiu, dar, totodată, asistăm la publicarea traducerii în limba franceză a istorioarei „Gougoutsa – capitaine de navire", realizată în 1979 de către compatriotul nostru Mircea Ioniță, și traducerea în limba engleză în anul 1987 a istorioarei „The Nichtingale" de către Ovidiu Cotelea, tot originar din Republica Moldova.

Cea de-a doua etapă a traducerii textelor lui Spiridon Vangheli începe odată cu declararea independenței Republicii Moldova, în anii nouăzeci ai secolului al XX-lea și continuă în secolul al XXI-lea. Este o perioadă marcată de schimbări radicale în abordarea textelor de tradus: în primul rând, dispare condiția retraducerii în/prin limba rusă; în al doilea rând, apar nume ale traducătorilor care aparțin unui context sociocultural internațional. În afară de aceasta, persistă interesul pentru traducerea „internă", destinată etniilor stabilite în Republica Moldova (armeană, bulgară, găgăuză, rusă, ucraineană) [11, p. 222].

Lumea scrierilor pentru copii este antropocentrică, având de obicei în calitate de personaj principal tot copilul, el vede lumea din jur diferit de modul în care o observă cei maturi, copilul observă lucrurile magice, crede în minuni sau chiar consideră că poate face minuni. În opera lui Spiridon Vangheli acest copil-minune este Guguță. Fiecare istorioară prezintă lumea și tot ce se întâmplă în ea percepută prin felul de a gândi al lui Guguță și este în opoziție cu perceperea lumii de către maturi. Prezența acestor două planuri – cel al maturilor și cel al copiilor – creează două moduri de descriere a evenimentelor. Contrastul respectiv poate fi construit prin utilizarea unui lexic special, dar și a unor structuri gramaticale cu un diferit grad de complexitate. În procesul traducerii acestui tip de texte este foarte important de păstrat opoziția copil/matur tot prin operarea cu o gramatică adaptată vârstelor. În pofida afirmațiilor că limbile europene posedă structuri gramaticale asemănătoare, specificul lor poate fi extras din construcția internă a fiecărei limbi, iar traducătorul va trebui să facă o alegere preferențială din variantele care ar putea să se constituie în fiecare caz aparte pentru a încerca să păstreze stilul individual al unui autor care creează texte pentru copiii de diferite vârste.

2. Limba română în contextul traducerii informației gramaticale

În contextul abordării problematicii dificultăților de traducere sub aspect gramatical din și în limba română, este bine să revenim cu unele precizări privitor la genealogia limbii române, inclusiv prin analiza evoluției interne și a influențelor externe (substrat, superstrat). Academicianul Marius Sala subliniază că „limba română este, la fel ca celelalte limbi surori (sarda, dalmata (azi dispărută), italiana, retoromana, franceza, occitana, catalana, spaniola, portugheza, o limbă romanică (sau neolatină). La fel ca limbile romanice menționate, ea continuă structura limbii latine, dar, evident, cu multe schimbări în urma evoluției firești la care este expusă orice limbă în dezvoltarea ei. De aceea limba română de azi se deosebește atât de mult de latină" [12, p. 5], la fel ca celelalte limbi romanice în care înregistrăm deosebiri comune tuturor, altele unui grup, altele unei singure limbi [Ibidem].

Este cazul să intervenim aici cu o mică paranteză privitor la o dilemă a romanisticii menționată de Profesorul Klaus Bochmann care subliniază că „Nici un romanist nu poate răspunde cu exactitate la întrebarea câte și care anume limbi romanice există" [13, p.24]. Un lucru însă este cert: orice limbă trebuie analizată pornind de la considerentele că avem de a face cu o structură fundamentată și condiționată de natura ei socială. Este notorie în acest sens abordarea dimensiunii sociale a limbii în scrierile Profesorului Ruben Budagov, care critică „tendința de a motiva caracterul social al limbii prin tot felul de factori de ordin extralingvistic, cum ar fi influența instituțiilor sociale, modului de a scrie, ceea ce, fără îndoială, se răsfrânge asupra calității unei limbi. Întrebarea era pusă astfel, încât limba și societatea apăreau în contradicție, iar specificul limbii trebuia căutat în afara funcțiilor ei sociale" [14, p. 237]. Savantul rus consideră că specificul propriu-zis al unei limbi trebuie studiat prin prisma funcțiilor ei sociale, căci anume aceasta este calea cea mai naturală de studiere a caracterului social al unei limbi care există doar în societate și este pusă în serviciul membrilor acestei societăți. [15, p.37].

Unele argumente ce țin de natura socială a limbii înaintate de Klaus Bochmann sunt expuse în particular în compartimentul „Memoria individuală și istoria limbii. Considerații suplimentare privind tema „Istoria limbii ca istorie socială trăită" [13, p. 89-106]. Ideea-cheie pe care o extragem din cele expuse de către ling-

vistul german în capitolul respectiv este că realitatea socială este construită în mod discursiv, iar „discursul, la rândul său, reflectă întotdeauna, în mod implicit, și relațiile sociale (și culturale), și toate relațiile socio-culturale referitoare la limbă, în care funcționează la momentul istoric respectiv”, fiind centrată pe „descrierea relațiilor lingvistice și comunicaționale în baza reflectării lor în documentele istorice și în reflecțiile contemporane, precum și în manifestările acestora în sistemul lingvistic respectiv” [13, p. 91].

Dimensiunea istorică a funcționării unei limbi nu poate fi neglijată nici în procesul traducerii. Echipa de lingviști care s-a întrunit pentru a elabora prezenta comunicare dispune de exemple despre felul în care s-au răsfrânt condițiile sociopolitice existente în perioada URSS asupra cadrului traducerilor. După cum am menționat deja, traducerile scrierilor lui Spiridon Vangheli au cunoscut un parcurs în triadă, adică prin intermediul limbii ruse. În procesul analizei secvențelor din opera originală și a comparării acestora cu versiunile în franceză, italiană, germană și engleză, am constatat în mai multe rânduri situații de omitere a secvențelor sau de adăugare a unor fragmente inexistente în originalul în limba română, iar versiunile în alte limbi sunt o replică a traducerii în limba rusă.

Marele lingvist al contemporaneității Eugeniu Coșeriu atrage atenția asupra condiției că „Limbile sînt, într-adevăr, tehnici istorice ale limbajului și, în măsura în care se stabilizează ca tradiții ferme și specifice, recunoscute de propriii lor vorbitori și de vorbitorii altor limbi, se obișnuiește a fi desemnate prin adjective „proprii” ce le identifică din punct de vedere istoric [...]” [2, p. 38]. Chiar dacă se scrie mult despre limbaj ca fapt social și că „limba pur și simplu „se impune” vorbitorilor”, în realitate, consideră Eugen Coșeriu, „limbajul este mai curînd fundament și în același timp manifestare primară a socialului”, iar limba se percepe „ca o obligație liber asumată” [2, p. 51-52].

Dorința de a clarifica principalele problemele ale limbii române l-a motivat pe Profesorul Coșeriu să țină o serie de cursuri în care sunt abordate punctat diverse aspecte ale problematicii anunțate [16, p. 13]. Conform opiniei exprimate în *Prefață* de către Johannes Kabatek, unul dintre discipolii Maestrului, Coșeriu acordă „o mare importanță prezentei limbilor vecine, în primul rând – și într-o formă foarte subtilă – limbilor slave, incluzând nu doar aspecte lexicale, ci întregul spectru al influenței posibile” [16, p. 11].

Debutul Cursului 1 (22.10.1990) ținut de Profesorul Eugeniu Coșeriu este o invitație de a descoperi limba română, care „din punct de vedere istoric [...], este, dacă nu cea mai interesantă, cea mai problematică. Deși este destul de bine studiată între limbile romanice, ea este plină încă de enigme, de probleme nerezolvate” [16, p. 13].

Printre motivele care explicitează statutul deosebit al românei în cadrul limbilor neolatine este amintit faptul că, limba română s-a dezvoltat fără interferențe constante cu limba latină clasică, fiind totodată influențată de faptul că „poporul român a avut alte limbi literare sau [limbi] de cultură (precum slava veche, apoi greaca modernă) când Occidentul avea limba latină ca limbă literară, științifică și de predare universitară” [Ibidem], chiar dacă și în România existau universități unde se preda în latină, dar și în greacă.

O serie de cursuri din ciclul menționat iau în dezbatere elementele slave în limba română, iar grupul de cercetători ai subiectului anunțat și-a centrat atenția cu preponderență pe cele care țin de gramatică, inclusiv de sintaxă. În procesul traducerii din și în limba română este important ca traducătorul să fie pregătit să facă o alegere a strategiei de traducere și, respectiv, a echivalenților potriviți situației pragmatice de traducere, sprijinindu-se pe experiența acumulată pe parcursul activității profesionale care a implicat și o analiză comparativă și contrastivă a diverselor perechi de limbi. Așa cum limba română înregistrează mai multe fenomene cu rădăcini atât în spațiul limbilor romanice, cât și al celor slave, această constatare este esențială pentru a depăși eventualele probleme de traducere, inclusiv a celor de ordin gramatical.

Urmând demersul oferit de Eugeniu Coșeriu, ne-am propus să observăm felul în care traducătorii operei lui Spiridon Vangheli au soluționat problemele gramaticale rezultate din interferențele limbii române cu alte limbi romanice sau cu limbile slave. Este vorba, de exemplu, despre influențele slave asupra sintaxei limbii române, cum ar fi repetarea verbului, raportul dintre formele reflexivului și persoana a III-a impersonală utilizată în loc de pasiv. De exemplu, verbul *a (se) râde*: în limbile slave este întotdeauna utilizată forma la reflexiv, dar nu există opoziția de participare și neparticipare a subiectului, fenomen caracteristic pentru limba română [16, p. 47-48]. Alteori, se observă existența unor categorii gramaticale asemănătoare în limba română (dar și în alte limbi romanice, de exemplu, în spaniolă) și în unele limbile slave (nu în toate), înregistrând valori diferite, chiar radical diferite de cele în română. Am putea cita drept exemplu categoria

neutrului care „fără îndoială, există în limbile slave, însă are o cu totul altă valoare” [16, p. 51]. Categoria pronumelui se caracterizează printr-o funcționare specială în română comparativ cu alte limbi romanice și astfel sugerează o posibilă legătură prin baza de origine latină. Este analizată formarea numeralelor, categoria genului în română și este subliniat faptul doar a unor asemănări cu limbile slave. Profesorul Coșeriu ne conduce la concluzia că „influențele de conținut numai în sintaxă și în gramatică sunt, în general, mult mai reduse decât s-a susținut de către unii, fiindcă este vorba despre ori de fapte universale, ori de fapte generale romanice [...]” [16, p. 63].

În limba română se mai observă influența limbii grecești moderne (prin filiera limbii grecești vechi), a maghiarei și a turcei. Coșeriu susține că anume poziția elementului grecesc, unul specific în română, o separă de celelalte limbi romanice.” [16, p.65].

Totodată, vorbind despre logicism și antilogicism în gramatică, Profesorul Coșeriu vine cu o critică aspră a erorilor esențiale ale logicismului lingvistic. Eroarea gramaticii logistice „constă în confuzia între „logic” (= semantic) și ontologic, adică între semnificații și lucrurile semnificate” [2, p. 241]. Constatăm că această confuzie poate genera capcane de ordin semantic și ontologic pe plan gramatical în procesul traducerii. Lucrurile se mai complică din cauza încercărilor de a găsi aceleași categorii – aceeași „gândire logică” – în toate limbile, ceea ce se manifestă în plan practic, inclusiv în traducere, prin aplicarea categoriilor unei limbi (limba sursă) la alte limbi (țintă), care, în virtutea evoluției istorice, au dezvoltat categorii gramaticale diferite.

În analizele dificultăților de traducere de ordin gramatical, extrase din versiunile în limbile franceză, italiană, germană și engleză a operei lui Spiridon Vangheli, ne referim doar la unele dintre problemele semnalate. Am încercat să punem în valoare rolul personalității traducătorului a cărui versiune a fost analizată pentru limba respectivă.

3. Unele capcane gramaticale generate de traducerile scrierilor lui Spiridon Vangheli în limba franceză: analiza comparată a istorioarelor „Guguță căpitan de corabie” în traducerea în limba **franceză realizată de către Mircea Ioniță**

Traducătorul în limba franceză a unor istorioare din culegerea „Guguță căpitan de corabie” („Gougoutsa – capitain de navire”) [17] scrise de Spiridon Vangheli este Mircea Ioniță, profesor și lingvist cu renume în arealul științific bălțean și basarabean în ultimele decenii ale secolului trecut. Preocupat de probleme de lingvistică generală și discursivă, psiholingvistică, teorie și practică a traducerii, Mircea Ioniță a fost mai întâi de toate un gramatician convins, ceea ce a marcat semnificativ abordarea traductologică a operei lui Spiridon Vangheli, pe care o traduce în spiritul epocii în care și-a desfășurat activitatea. În acest sens, respectarea normei clasice a gramaticii limbii franceze scrise este principiul pe care își construiește demersul de traducere, astfel încât transpunerea mesajului din limba română se realizează în condițiile unei maxime atenții față de formele literare scrise ale limbii franceze.

Spiridon Vangheli, autorul care a excelat în arta narării pentru cei mici, a creat o lume întreagă a copiilor și nu una oarecare, dar una purtătoare a coloritului național. Valorile copilăriei se descoperă prin prisma personajelor ancorate în realitatea spațiului moldav, iar Copilul este promotorul eternității acestor valori. Textul vanghelian, prin urmare, este semnificativ din punctul de vedere al realităților culturale specifice perioadei și spațiului dat, dar și neamului nostru. Studiul formelor și mijloacelor gramaticale, alese de traducător pentru a transmite mesajul vanghelian publicului francez, reprezintă, deci, o perspectivă de cercetare interesantă.

Așadar, traducătorul a avut dificila misiune de a aduce în limba țintă (LȚ) acel „univers senin al copilăriei” [10] și odată cu el, elemente culturale, cu un grad de intraductibilitate sporit. Găsirea unui echilibru între forme întru vehicularea unui mesaj pe de o parte atât de nuanțat din punct de vedere cultural, dar și atât de specific unui grup-tip de oameni, pe de altă parte, ar fi o provocare pentru orice traducător. Unele trăsături ale epicii populare se descoperă încă din primele rânduri ale istorioarelor analizate. Perfectul compus în limba română anunță perspectiva narativă a autorului originalului: (1) română: *Iarna l-a găsit sub cuşmă [...]. I-a plăcut mătuşii Ierne băieţelul. Au alergat tot atunci fulguşori* [...] (p. 54).

Deși limba franceză oferă în calitate de echivalent gramatical *perfectului compus* din limba română un verb la *passé composé* pentru situarea secvențelor narative în timpul trecut, cu acțiuni încheiate, traducătorul Mircea Ioniță transpune perspectiva narativă vangheliană prin *passé simple* pentru a încadra textul țintă

(TȚ) în limitele cerințelor normative înaintate față de *povestirile (les récits) / poveștile (les contes)* scrise în limba franceză. Acestea sunt construite pe un sistem verbal în care *passé simple* este aspectul timpului trecut, de bază, căruia îi corespund celelalte aspecte, asociate – *imparfait*, *plus-que-parfait* sau *futur dans le passé* ca formă pentru timpul viitor, pentru realizarea raporturilor de simultaneitate, anterioritate, posterioritate. (1) franceză: *L'hiver le surprit sous son bonnet* [...]. *Le petit garçon plut beaucoup à tante Hiver. [...] les flocons de neige accoururent* [...] (p. 3).

Atestăm, deci, o distanțare de specificul semantic și formal al predicatului verbal al textului sursă (TS), or *perfectul compus* în limba română este un marcher al registrului familiar. Mai mult decât atât, în anumite fragmente, Spiridon Vangheli face uz de *prezentul Indicativ* al verbelor, intercalat în secvențele narative în trecut: (2) română: *A doua zi Guguță se scoală cu noaptea-n cap, iese în vârful picioarelor afară și dă de mâncare la oi. Când a venit tata cu un snop de ciocleji, băiatul mergea călare pe berbec prin ocol* (p. 55).

Acest prezent al verbelor conferă dinamism derulării acțiunii, punând accentul pe unicitatea și valoarea momentului enunțării. Ele ancorează faptele într-o realitate de care autorul-narator este aproape și care se dorește a fi eternă. Aceste acțiuni se leagă armonios cu altele la *perfectul compus*, care este, de fapt, prin definiție, aspectul trecutului legat de momentul vorbirii. Sugerând continuitate, această conjunctură verbală ne lasă cu un profund sentiment de atemporalitate. Pe de altă parte, respectarea concordanței timpurilor este o necesitate absolută în limba franceză literară, deci momentul enunțării este redat în limba franceză prin *imparfait*, odată ce traducătorul a optat pentru construirea unei narațiuni în planul trecutului [4]: (2) franceză: *Le lendemain Gougoutsa se leva de bonne heure, sortit à pas de loup de la maison et donna à manger aux brebis. Quand le père vint dans l'enclos, une gerbe de fourrage sous le bras, Gougoutsa* ***était*** *déjà à cheval sur un mouton*. (p.4). Suntem prinși în capcana celor două sisteme verbale în contextul narațiunii, în limba română conturându-se necesitatea utilizării *perfectului compus*, iar în limba franceză a *perfectului simplu*. Ambele aspecte ale trecutului se potrivesc prin valoarea semantică pe care o au, indicând succesiunea acțiunilor încheiate în trecut, dar creează disonanțe din punctul de vedere al valorii pragmatice. Astfel, în TȚ nu mai putem vorbi despre un registru familiar, specific scrierilor lui Spiridon Vangheli. Forma de *perfectul simplu* în limba franceză redă o acțiune trecută, încheiată, momentană, deci de durată limitată, ceea ce contravine spiritului atemporalității creat de autorul TS. Exemplificăm prin următoarele fragmente, în care percepția timpului de către cititorii în română și în franceză poate fi diferită: (3) *Vestea despre banca lui Guguță s-a dus din uliță în uliță* (p. 68). / (3) *La renomée du pupitre de Gougoutsa se répandit dans le village* (p. 24). (4) română: *Soarele, de ciudă, și-a scos cuțitul de foc și a spintecat cerul în două. Pe crăpătura asta a început a curge ploaia* (p. 60). / (4) franceză *Le soleil, dépité, sortit son couteau de feu et* ***éventra*** *le ciel en deux. Et par cette fente la pluie se mit à tomber* (p. 13).

În aceiași ordine de idei, considerăm pertinentă redarea raportului de posterioritate în limba franceză prin *futur simple* care poate corespunde ca formă gramaticală viitorului I al verbelor din limba română, dar care prin valoarea sa stilistică nu se apropie de variantele populare de viitor I, folosite de Spiridon Vangheli: (5) română: *Ai să îngheți tu* (p. 55). / (5) franceză *Tu auras froid* (p. 5). (6) română – *Da' ce-o să zică lumea, măi băiete? [...] – O s-o învăț și pe nana Jenia și o să fiți două pe uliță* (p. 112). / (6) franceză – *Et que diront les gens mon garçon? [...] – J' apprendrai aussi la tante Eugénie, et vous serez deux dans le quartier* (p. 89).

Și totuși, traducătorul încearcă să se apropie în unele secvențe dialogate de familiaritatea dintre personaje făcând uz de *futur proche* în momentele în care o acțiune este redată într-un viitor imediat momentului enunțării, reușind totodată să redea efectele registrului familiar în limba franceză: (7) română: *Mama îi strânge capul la piept. – Apoi...o să te învăț a merge pe bicicletă* (p. 112). / (7) franceză: *La mère lui serra la tête contre la poitrine. – Je vais t'apprendre à monter à bicyclette [...]* (p. 89). (8) română: *– Are să-l prindă, că tata are picioare lungi! a închis gura Guguță și a alergat la coasă* (p. 83). / (8) franceză: *– Il va l'attraper, car mon père a de longues jambes! dit Gougoutsa et courut prendre la faux* (p. 46).

Construirea sistemului verbal, conform normelor literare ale limbii franceze scrise impune limite traducătorului în ceea ce privește redarea limbajului specific comunității de la sat, or, fie că e vorba de un personaj copil, fie de altul adult, fie de naratorul omniscient, acest limbaj este unul simplu în opera lui Spiridon Vangheli. În exemplul de mai jos, putem observa complexitatea axei temporale în textul în limba franceză. Accentul plasat pe raportul de anterioritate, valoarea semantică a locuțiunii adverbiale redată printr-o formă destul de complicată de *imparfait du Subjonctif*, vin în contradicție, din punct de vedere pragmatic, cu for-

mele verbale la *prezent*, susținute de *perfectul compus* și *imperfect* în TS: (9) română: *Și lumea se strânge ciucure în jurul vecinului, iar mama îl trage de limbă ce avea frizerul în mână și dacă acela într-adevăr era frizerul... Numai unul Guguță e în duși buni: cum-necum, dar a fost azi căpitan de corabie!* (p. 11). / (9) franceză: *Les hommes l'entourèrent de tous côtés, et la mère de Gougoutsa voulait savoir ce que le coiffeur avait eu dans la main et si celui-là avait été vraiment le coiffeur. Seul Gougoutsa* ***était*** *de bonne humeur: quoi que ce fût, ce jour-là il avait été capitaine de navire* (p. 88).

Particularitățile epicii populare moldovenești în opera lui Spiridon Vangheli sunt confirmate și de poziția verbelor în structura frazei: (10) română: *I-a plăcut mătușii Ierne băiețelul. Au alergat tot atunci fulgușori din patru zări să-l vadă [...]. S-a suit Guguță pe portiță să vadă dacă este câmpul* (p. 54). / (10) franceză: *Le petit garçon plut beaucoup à tante Hiver. Pour le voir, les flocons de neige accoururent de tous le côtés [...]. Gougoutsa grimpa sur la palissade pour voir si le champ était toujours là* (p. 3). (11) română: *Rămâne în urmă o casă, două... Merge băiatul, dar un gând nu-i dă pace [...]* (p. 55). / (11) franceză: *Une maison resta derrière, puis une autre... Le garçon allait bravement, mais unde pensée le taquinait [...]* (p. 5).

În TS, autorul face uz de inversie, punând în valoare acțiunea personajului prin verbul-predicat, care precedă subiectul. Acest caz de inversie, ca procedeu stilistic de ordin sintactic, îi întinde o capcană traducătorului, deoarece inversia subiectului cu predicatul în construcția frazelor este mai puțin practicată în proza franceză. O astfel de inversie în limba franceză contravine logicii construirii frazei și în consecință, ar face dificilă percepția mesajului de către micul cititor francez. Deci, în acest sens, alegerea făcută de Mircea Ioniță este de apreciat. Pe de altă parte, în unele fragmente, traducătorul optează pentru o variere a topicii elementelor în scop stilistic, pentru a evidenția anumite idei. În exemplul de mai jos putem vorbi despre o simetrie în construcția frazelor în ambele limbi analizate. Utilizarea inversiei în limba franceză poate fi argumentată de subordonata relativă care urmează: (12) română: *Ploaia nu știa unde se ascunde băiatul care o zădăra. De ciudă, hai să ude tot satul* (p. 109). / (12) franceză: *La pluie ne savait pas* où *se cachait le garçon qui la taquinait. De dépit, elle se mit à arroser tout le village* (p. 86).

Toate peripețiile lui Guguță sunt prezentate sub forma unor povestiri ale căror subiecte sunt concepute și dezvoltate pe dualitatea relațiilor Copil – Adult în context restrâns – familial, dar și extins – comunitar, iată de ce narațiunea scoate în evidență un limbaj al copiilor și altul al adulților, ambele purtând marcherii gramaticali specifici registrului familiar. Traducerea acestor istorioare, pe lângă provocările legate de specificul redării temporalității analizat mai sus, pune în dificultate traducătorul și prin alte elemente ale stilului vanghelian. Istorioarele abundă în substantive diminutive, forme regionale ale pronumelor, interjecții și sunt parte a acestui stil.

Lacunele, care există în oricare sistem lexical al LȚ, sunt un impediment serios în procesul de traducere, iar repercusiunile acestora se fac simțite în contextul operei lui Spiridon Vangheli. În lumina particularităților menționate anterior, demersul lui Mircea Ioniță presupune traducerea *substantivelor diminutive* preponderent prin transpunere lexicală, care transmite semul de bază al substantivului, atenuând efectul stilistic al diminutivului. Asistăm, deci la o deplasare a unităților lexicale dintr-un registru în altul. Exemplificăm printr-un corpus de substantive diminutive în limba română, care ilustrează lumea mică a copiilor, creată de Spiridon Vangheli și echivalentele acestora propuse de traducătorul Mircea Ioniță:

Tabelul 1. Exemple de echivalente parțiale în limba franceză ale substantivelor diminutive.

Substantive diminutive (română**)**	**Traducerea substantivelor diminutive (franceză)**
1. nourași	1. les petits nuages
2. singurică	2. tout seul
3. bănuți	3. kopecks
4. portiță	4. le portillon
5. puișori	5. les poussins
6. (degetul mare a ridicat mirat) *căpșorul*	6. (le gros orteil remua) *lacună*
7. păsăruicile	7. les oiseaux
8. fetițele	8. les petites filles

9. prostuților!	9. sottes que vous êtes !
10. (grâu cu) piciorușele subțirele (ca ale ploii)	10. (blé qui avait) les tiges aussi minces (que) les pieds (de la pluie)
11. cocoșel	11. un coq
12. (a întins) mânuța (să-l apuce de) codiță	12. (il tendit) la main (pour saisir) la grappe
13. pantofiori	13. ses pantoufles
14. cuțitașul	14. le couteau

În același context, putem repera pentru substantivele diminutive din limba română o serie de corespondențe semantice totale în limba franceză (dar într-un număr mai mic). Din acest punct de vedere, traducătorul reușește să transpună în limba franceză elemente ale modelului cultural vanghelian.

Tabelul 2. Exemple de echivalente totale în limba franceză ale substantivelor diminutive.

Substantive diminutive (română)	Echivalente lexicale ale substantivelor diminutive (franceză)
1. clopoțelul	1. la clochette
2. băiețaș	2. le garçonnet
3. cocoșel	3. un coquelet
4. (măi) țâcă	4. mon petiot
5. fetiță	5. une fillette

Sunt probleme de ordin gramatical și în traducerea pronumelor, adverbelor, interjecțiilor:

- cazurile de traducere a variantelor regionale ale pronumelor de politețe: (13) română: *mata/ matale/ dumneata* / (13) franceză: *vous*.

Limba franceză este mai puțin ofertantă din acest punct de vedere, or acestor forme de pronume le corespunde doar forma *pronumelui personal de pers. II, pl.*:

- cazurile de traducere a adverbelor/locuțiunilor adverbiale, specifice limbii vorbite, populare, ale căror echivalente semantice nu asigură transferul cultural: (14) română: *tam-nisam; tupiluș-tupiluș; cum-necum.* / (14) franceză ***à l’improviste; à pas de loup; quoi que ce fût***.

- cazurile de traducere a interjecțiilor, ale căror valoare semantică se descoperă prin potențialul referențial al fiecărui element în parte.

Găsirea unui echivalent pentru diverse interjecții este un proces complicat, în special în cazul textelor lui Spiridon Vangheli, care sunt construite datorită numeroaselor elemente gramaticale care indică starea emoțională a personajelor, relațiile între acestea sau oferă detalii despre acțiunile întreprinse. Anume din atare considerente, este salutabilă intenția traducătorului de a reda universul afectiv vanghelian în limba franceză. Mircea Ioniță propune corespondențe interlingvale pentru majoritatea interjecțiilor din limba română:

Tabelul 3. Tipuri de interjecții în TS și traducerea lor în TȚ.

Tipuri de interjecții	Interjecții în TS	Traducerea interjecțiilor
Interjecții ce transmit o emoție	Aracan de mine!	Ah, mon Dieu!
	Vai!	Aïe!
	A-ha!	Ah!
	Aoleu!	Aïe!
	Iii!	Oh-là-là ! Holà !
	U-hu-hu-huu! Vă-hă-hă!	Hué! Hué! Hué! *lacună*

Interjecții de semnalizare a unor acte de voință, adresări	Pui, pui, pui!	Petit! Petit! Petit!
	Nia!	Viens ici!
	Câș afară!	Sors-en!
	Bre!	*lacună*
	Măi (băiete)	Mon garçon !
	Iaca!	Voilà !
	Măi!	Hein?!
	Hai!	Allons!
Onomatopee	Huștiuliuc!	Hop!
	Bim-bom! Buf! Poc!	Boum! Boum! Paf!
	Țuști!	Et v'lan !
	Ham!	Ouah!
	Bim-bom-bim!	Ding! Ding! Dong!
	U-u-u-u!	Vroum! Vroum!
	Hop, hop, hop!	Hop! Hop! Hop!

Este evident faptul că interjecțiile din registrul familiar, varianta populară a limbii, nu pot fi traduse păstrând întru totul efectul stilistic din TS. Adresări precum *bre*, *măi*, folosite chiar și în dialogul între copil – adult, nu pot avea un echivalent total în limba franceză, acest raport familiar, de la egal la egal, specific comunității din sate, este transpus în limba franceză prin alte mijloace gramaticale, precum pronumele personal *tu*, adjectivul posesiv *mon*, verbe la Imperativ *allons!*, *viens!* ș.a.

- cazurile de transpunere a sintaxei afective, care este una pronunțată, în special în contextul utilizării interjecțiilor inclusiv în TȚ și sunt redate conform normelor gramaticale ale limbii franceze. Printr-o abordare traductologică fidelă Mircea Ioniță redă mesajul lui Spiridon Vangheli, atât folosind mijloacele lexico-gramaticale echivalente din TS în TȚ analizate anterior, cât și prin scopul comunicării dedus din propoziții enunțiative, imperative, interogative, exclamative. Iată doar câteva fraze care ilustrează paralelismul sintactic în construcția frazelor în ambele limbi: (15) română: **–** *Oameni buni***!** *și-a scos Guguță cușma din cap și a ținut o cuvântare scurtă, că-i era frig la urechi* (p. 117). / (15) franceză: **–** *Bonnes gens***!** *Gougoutsa ôta son bonnet et tint un bref discours, car il avait froid aux oreilles* (p. 96).

Analiza capcanelor gramaticale în traducerea în limba franceză a operei lui Spiridon Vangheli e departe de a fi încheiată aici. Ne-am referit la unele elemente gramaticale ale registrului familiar specific scrierilor vangheliene și la transpunerea acestuia în limba franceză. Criteriul fidelității în traducere nu a putut fi aplicat uniform, ceea ce este, de fapt, puțin probabil, iar soluțiile propuse de traducător au vizat redarea complexă a acțiunilor personajelor, a contextului vieții de la sat, a ingeniozității copilului și emotivității copilăriei. Elementele gramaticale, purtătoare de semnificație culturală, în contextul unicității poporului nostru, rămân a fi totuși capcana cea mai serioasă în procesul de traducere.

4. Unele capcane gramaticale generate de traducerile scrierilor lui Spiridon Vangheli în limba italiană: analiza contrastivă a istorioarelor „Isprăvile lui Guguță" în traducerea în limba italiană realizată de către Beatrice Masini

Traducerile literare sunt considerate a fi cele mai dificile deoarece efectuarea acestora implică redarea stilului unic al fiecărui autor, precum și trăirile subtile ale personajelor prezente în opera respectivă. Orice traducere literară necesită talent și creativitate din partea traducătorului, precum şi abilitatea acestuia de a se adapta la genul textului şi la cadrul pragmatic al producerii și al traducerii, adică la contextul temporal și spațial al acțiunii.

În tendința de a respecta aceste condiții, constatăm de la bun început că Beatrice Masini, traducătoarea povestirilor scurte „GUGU" [18] („Guguță și prietenii săi" [19] de Spiridon Vangheli) în limba italiană,

reușește să mențină specificul limbajului textelor pentru copii, fiind foarte aproape de original prin felul de a transmite dimensiunea pragmatică a originalului în limba română. Probabil, putem explica toate acestea prin faptul că Beatrice Masini este autoarea mai multor cărți pentru copii. De-a lungul activității sale a lucrat în calitate de jurnalist și traducător. În special, ea este cunoscută pentru traducerea seriei de romane fantastice „Harry Potter”. Pe parcursul mai multor ani a fost redactorul responsabil pentru romanele adresate copiilor publicate în cadrul editurii „Rizzoli”. La momentul actual ocupă postul de responsabil pentru drepturile internaționale ale editurii „Bompiani”, totodată publică lucrări în calitate de autoare la diverse edituri italiene, cărți traduse în mai multe limbi. A câștigat numeroase premii, printre care: Premiul „Pippi”, Premiul „Elsa Morante” și Premiul „Andersen – Lumea copilăriei” ca cel mai bun autor de cărți destinate copiilor.

În analiza traducerii efectuate de Beatrice Masini în limba italiană a unor povestioare scrise de Spiridon Vangheli observăm mai multe elemente de ordin gramatical rezultate din unele diferențe legate de temporalitate, mod și poziția verbului în propoziție [a se vedea 20; 21; 22].

Capcanele temporalității în traducerea din română în italiană sunt provocări ce țin de redarea corectă a timpului și aspectului verbal, având în vedere diferențele de structură și de utilizare dintre cele două limbi. Ne referim, de exemplu, la unele capcane ale temporalității, cum ar fi efectele rezultate din valorile timpului prezent vs. timpurile trecute în narațiune: în textul în limba română este utilizat cu preponderență *prezentul indicativ* ce denotă caracterul dinamic al acțiunii, implicând cititorul în evenimentele care se desfășoară chiar în momentul lecturii (cititorul are sentimentul participării directe la evenimentele relatate). Această temporalitate este specifică poveștilor destinate copiilor, oferindu-le un sentiment de apropiere față de personajul principal și acțiunilor sale: *...fulgii i se păreau → i fiocchi di neve gli sembrava* – observăm că verbul a fost tradus prin *imperfect* (*Imperfetto*), la fel ca în limba română; *Trăiau în înțelegere şi voie bună →* italiană*: Le cose andrebbero benissimo...* Verbul la *Imperfect* este redat prin *Conjunctivul imperfect (Congiuntivo imperfeto)*: română: *Guguță și-a luat mănușile* → italiană: *Gugu si è messo i guanti...* / română: *Păsările râdeau cu toate ciocurile* → italiană: *i passeri hanno cominciato a prenderli in giro... (*(passato prossimo (perfectul compus), în exemplele respective este folosit același timp al verbului în ambele limbi.

Pentru a exprima o acțiune trecută încheiată sunt utilizate forme ce corespund *perfectului compus*, atât în limba sursă, cât și în limba țintă [21; 22]: română: *Copii au simțit că oamenii de zăpadă* → italiană: *I bambini hanno pensato*. Chiar dacă este folosit același timp verbal, există o diferență semantică generată de verbul care redă în limba italiană momentul acțiunii: *a gândi* și nu *a simți*, după cum este în limba-sursă.

În unele cazuri *Perfectul compus* este redat prin *Conjunctivul imperfect* (*Congiuntivo imperfeto*), utilizat preponderent în propozițiile care exprimă anumite sentimente: dorințe, îndoieli, emoții sau incertitudini. Este o caracteristică mai rar întâlnită în alte limbi, dar crucială în italiană pentru a exprima stările subiective: română:*... au coborât păsările din cer* → italiană: *se non ci fossero i passeri....*

În varianta originală a istorioarei *„*Guguță și oamenii săi de zăpadă*”* se povestește că Guguță a făcut mai întâi un om de zăpadă și apoi a făcut o femeie de zăpadă, dar în textul tradus în limba italiană se descrie fapta inversă mai întâi a creat femeia de zăpadă și apoi omul de zăpadă: *„... Gugu... ha modellato una pupazza di neve, molto grande. La pupazzona è venuta molto bene e Gugu ha deciso di darle un marito di neve”*; lexemul *pupazzona* face parte din registrul popular și nu din registrul literar al limbii italiene.

Traducătoarea optează pentru păstrarea diminutivelor în textul în TȚ: *pecorelle* (oițe), *leprotti* (iepurași), *orsachiotti* (ursuleți), *tigrotti* (tigrișori), *pupazzini* (omuleți de zăpadă), ceea ce rezultă din specificul limbii italiene care a dezvoltat un spectru larg de posibilități în acest scop.

Construcțiile concesive în italiană și română sunt similare prin mai multe aspecte, dar există și câteva diferențe. Ambele limbi recurg la conjuncții concesive pentru a introduce propoziții subordonate care exprimă o concesie sau o opoziție față de ceea ce este afirmat în propoziția principală. Limba italiană folosește mai des *conjunctivul* în propozițiile concesive, pe când limba româna preferă *indicativul* sau *condiționalul*: română: *Pe urmă oamenii s-au înmulțit în toate ogrăzile* → italiană: *Poi, perché fossero felici, ha fatto anche i pupazzini di neve.*

Construcția frazei în italiană și în română prezintă anumite asemănări datorate rădăcinilor latine comune, dar există și diferențe vizibile în ceea ce privește ordinea cuvintelor, utilizarea articolelor și a modurilor

verbale. Construcția generică pentru ambele limbi este: *Substantiv + Verb + Complement*. Atât în italiană, cât și în română, ordinea de bază a cuvintelor este SVO (subiect-predicat-obiect): română: *Oamenii ridicau din umeri* → italiană: *I pupazzi di neve alzavano le spalle.* În ambele limbi substantivele sunt însoțite de articole hotărâte, doar că locul acestora diferă prin faptul că în limba română articolul hotărât este enclitic, iar în limba italiană articolul hotărât se plasează înaintea substantivului: *ceaunele → it: le pentole; copiii → it: i bambini; oamenii de zăpadă → it: i pupazzi; păsările → it: i passeri; câinele → it: il cane* ș.a. Pentru a exprima raporturile gramaticale limba română folosește cazurile gramaticale Nominativ, Genitiv, Dativ, Acuzativ, iar limba italiană utilizează diverse prepoziții. În italiană prepozițiile articulate sunt combinații între prepoziții simple și articole hotărâte. Acestea sunt esențiale pentru a evita repetițiile și a oferi fluență limbajului. De exemplu: *surorii sale → it: alla sua sorellina; clopoțelul de la școală → it: il campanello della scuola; printre crăpăturile gardului → it: dalle fissure dello steccato.*

În limba italiană interjecțiile joacă un rol semnificativ în exprimarea emoțiilor, a stărilor de spirit și a reacțiilor spontane. Ele sunt folosite pentru a adăuga nuanțe expresive sau apreciative și sunt comune în conversația cotidiană, în literatură și în artele spectacolului. Interjecțiile sunt considerate părți de vorbire independente și neflexibile. Ele nu au funcții sintactice (nu pot fi subiecte, predicate etc.), însă contribuie la sensul enunțului prin intensificarea sau clarificarea tonului acestuia. În literatura italiană, interjecțiile sunt frecvent folosite pentru a reda autenticitatea dialogului și a sublinia trăirile personajelor. Ele adaugă o nuanță expresivă textului și ajută la crearea unei atmosfere autentice și vii, exprimând frecvent emoții precum bucuria, tristețea, uimirea, surprinderea, recunoașterea: *È un miracolo!; Incredibile!; Ma guarda che capelli!;* ușurare: *Ah!; frustrare, tristețe, uimire: Uffa!; Oh, oh...!;* bucurie, celebrare: *Bravi!.* Unele interjecții sunt utilizate pentru a atrage atenția sau pentru a chema pe cineva: *Dai, vieni!;* pentru a reține atenția cuiva: *Guardate!*

Astfel putem afirma că prin traducerea în italiană a povestirilor scurte „Guguță și prietenii săi", cititorii italieni pot descoperi o serie de valori și tradiții specifice spațiului românesc, deoarece traducătoarea Beatrice Masini a reușit să păstreze stilul autorului originalului, totodată înscriind textul tradus la o nouă realitate pragmatică, cea a limbii (gramaticii) și culturii italiene, fără a pierde din vizor copilul – principalul destinatar al textelor lui Spiridon Vangheli.

Traducerea sus-menționată contribuie, de asemenea, la educația culturală și lingvistică a copiilor italieni, permițându-le să fie deschiși pentru a cunoaște expresii, obiceiuri, structuri lingvistice românești, oferindu-le o imagine complexă și variată asupra diversității umane. Astfel, traducerea din limba română în limba italiană a povestirilor scurte „Guguță și prietenii săi" este o modalitate valoroasă de a face cunoscută literatura română într-un mod atractiv și accesibil, consolidând schimburile culturale și promovând valori universale în rândul copiilor.

5. Unele capcane gramaticale generate de traducerile scrierilor lui Spiridon Vangheli în limba germană: analiza contrastivă a istorioarelor „Isprăvile lui Guguță" în traducerea în limba germană realizată de către Dagmar Kresse

Traducătoarea culegerii de povestiri „Isprăvile lui Guguță" este Dagmar Kresse, cunoscută pentru activitatea ei în traducerea literaturii ruse în limba germană. Traducerile ei se remarcă prin capacitatea de a reda nuanțele lingvistice și culturale ale textului original. Deși nu este o personalitate foarte mediatizată, contribuțiile aduse în traducerea literaturii est-europene au fost apreciate. De asemenea, Dagmar Kresse, ca si mulți alți traducători, adoptă o abordare caracteristică perioadei în care activează, mai exact, când majoritatea traducerilor erau efectuate prin intermediul limbii ruse.

În analiza contrastivă a operei „Isprăvile lui Guguță" [23] scrisă de către de Spiridon Vangheli și traducerea acesteia în germană de Dagmar Kresse [24], observăm diferențe semnificative legate de temporalitate, mod și poziția verbului în propoziție. Aceste diferențe reflectă particularitățile fiecărei limbi și creează multiple provocări în traducere.

Capcanele temporalității în traducerea din română în germană (și invers) rezultă din condiția de transpunere a timpului și aspectului verbal, având în vedere diferențele de structură și de utilizare care s-au constituit în dezvoltarea istorică a sistemelor gramaticale în cele două limbi. Ne referim doar la unele dintre

cele mai pertinente situații de non coincidență a structurilor gramaticale [24; 25; 26] depistate în procesul analizei dificultăților de traducere a istorioarelor despre Guguță scrise de Spiridon Vangheli: *Prezentul narativ vs. timpurile trecute în narațiune*: în textul original în limba română predomină *prezentul narativ* care oferă acțiunii un caracter viu și dinamizat, implicând cititorul în evenimentele care par să se desfășoare chiar în momentul lecturii (cititorul are sentimentul participării directe la evenimentele istorisite). Această temporalitate este tipică pentru poveștile destinate copiilor, oferindu-le un sentiment de apropiere față de personajul principal și acțiunilor sale: (1) română: *A doua zi Guguță se scoală cu noaptea în cap, iese în vârful picioarelor afară și dă mâncare la oi* (p. 54). În schimb, în traducerea germană, predomină timpurile trecute precum *Präteritum* (imperfectul) și *Plusquamperfekt* (mai mult ca perfectul) care contribuie la construirea unei distanțe temporale, făcând acțiunea să pară finalizată și narată dintr-o retrospectivă: (1) germană: *(Präteritum): Am Morgen stand Guguze vor allen anderen auf, schlich auf Zehenspitzen auf den Hof und fütterte heimlich die Schafe* (p. 3) este folosit *imperfectul*.

Pentru a exprima o acțiune trecută încheiată în raport cu momentul vorbirii, este utilizat timpul *mai mult ca perfectul*, atât în limba sursă, cât și în limba țintă: (2) română: *Abia ajuns în ogradă, Guguță și-a dat seama ce e la mijloc – uitase în dimineața aceea să dea mîncare la oi* (p. 56). / (2) germană: *Guguze kam nach Hause, und gleich war ihm klar: Er hatte am Morgen die Schafe nicht gefüttert!* (p. 5). Spre deosebire de limba română, în care a fost utilizat verbul *a uita*, în germană a fost utilizată forma negativă a verbului *a hrăni* (*füttern*), ceea ce denotă o schimbare de perspectivă în limba țintă, întrucât în TS nu a fost pus accentul pe ideea de a uita.

În traducere, au fost omise multe detalii descriptive, inclusiv din secvența care descrie sosirea primăverii prin mai multe acțiuni specifice anotimpului, iar în versiunea în limba germană descrierea se reduce la un singur verb prin care se afirmă că primăvara s-a mutat în căciulă: (3) română: *Ba ici răsărea un ghiocel sub căciulă lui Guguţă, ba colo o viorea, iar cei din clasa întâi au deschis fereastra şcolii şi cântau cât îi ţinea gura: Vine, vine primăvara...* (p. 56). / (3) germană: *Unter der Mütze zog der Frühling ein* (p. 5).

Topica elementelor, în particular poziția verbului în propoziție, diferă semnificativ în limba română și în limba germană, astfel ne referim la o capcană frecventă în traducerile la nivelul acestor două limbi. În română verbul are o poziție relativ flexibilă și de obicei urmează subiectul, dar poate fi plasat și în alte părți ale frazei, fără să afecteze grav înțelesul acesteia. O atare flexibilitate permite operarea cu un stil narativ mai variat și contribuie la o accentuare direcționată spre subiect sau spre acțiune: (4) română: … *Guguță era cel mai de seamă om* (p. 62). (5) română: *Ajuns acasă, îmbrăcă pantalonii de baică și sună cornul* (p. 62).

În limba germană ordinea cuvintelor este mult mai rigidă. În propozițiile principale, verbul urmează subiectul determinat, iar în propozițiile subordonate, acesta se mută la final [25; 26; 27]:

Propoziție principală**:** (6) germană: *Zum Geburtstag fuhr die Mutter mit Guguze in die Stadt***.** (verbul *fahren* (*fuhr*) este în poziția a doua) (p. 22).

Propoziție subordonată: (7) germană: *...dass Guguze einen Festtag hatte* (verbul *haben (hatte)* ocupă poziția finală (p. 22).

Această regulă este una fundamentală în limba germană și trebuie respectată în mod obligator pentru a păstra sensul frazei sau pentru a evita structurarea incorectă a acesteia din punct de vedere gramatical. În traducerea unei propoziții complexe din română, unde topica elementelor poate varia, germana impune respectarea ordinii stricte a verbului la final în subordonate. O astfel de structură strictă ajută la claritatea propoziției și la evitarea ambiguităților în comunicare.

O altă problemă ce se constituie în procesul traducerii structurilor gramaticale cu implicarea limbii germane rezultă din specificul construirii propozițiilor interogative. În limba română, verbul își poate păstra poziția obișnuită, iar întrebarea este indicată doar prin intonație sau prin semnul interogativ la finalul frazei. Totuși, și în română verbul poate fi adus în față pentru a accentua caracterul interogativ: (8) română: *Cu voie să vă urăm?*” (p. 75). (9) română: *N-ai uitat cutea, Guguţă?* (p. 82).

În germană, însă, ordinea cuvintelor este mai fixă în propozițiile interogative, unde verbul trebuie să fie plasat în prima poziție, indiferent de structura frazei: (10) germană: *Ist das deine Uhr, Großvater?* (p. 16). (11) germană: *Hast du ihn auch nicht vergessen, Guguze?* (p. 40).

Pronumele personal la fel joacă un rol important în structurarea textului și în transmiterea nuanțelor de relație între participanții la comunicare, iar în traducerea din română în germană există câteva diferențe esențiale care influențează atât sensul, cât și stilul narațiunii.

În română, pronumele personal este folosit mai rar, deoarece informația despre subiect se conține în forma verbului conjugat care indică persoana prin terminațiile verbale, astfel încât pronumele personal subiect este adesea omis. Aceasta permite o narare mai fluidă și mai concisă.

În germană, însă, pronumele personal este obligatoriu și trebuie utilizat de fiecare dată pentru a clarifica cine efectuează acțiunea, deoarece terminațiile verbale sunt mai puțin variate și nu întotdeauna pot indica persoana cu aceeași precizie ca în limba română: (12) română: *Și-a suflecat pantalonii, a ieșit în fruntea ploii și le-a strigat picaturilor…* (p. 60). / (12) germană: *Er krempelte die Hosen hoch, lief auf die Straße und rief dem Regen zu...* (p. 9).

În exemplul ce urmează, putem observa cum pronumele personal *ea*, care reprezintă un subiect subînțeles, este înlocuit în traducere prin prenumele personajului, pentru a facilita înțelegerea conținutului în limba țintă: (13) română: *Era vînătă de frig* (p. 55). / (13) germană: *Die Ärmste war ganz blau gefroren* (p. 4). Pentru traducerea variantelor regionale ale pronumelor de politețe: se conturează următoarea strategie (14) rom. *Mata bade / mata, Nene Ioane. /* (14) germ. *Du, Onkel Junge* / *Onkel Ion.*

Diminutivele reprezintă un alt obstacol major în traducere, afectând vizibil transpunerea operei lui Spiridon Vangheli. Traducătoarea Dagmar Kresse, pe de o parte identifică diminutivele în limba germană, însă, pe de altă parte, apelează adesea la transpunerea lexicală, menținând sensul de bază, dar reducând impactul stilistic al diminutivului. Această adaptare duce la o schimbare de registru lexical, observabilă în echivalențele propuse pentru lumea copilăriei descrisă de Vangheli în română.

Substantive diminutive (română**)**	**Traducerea substantivelor diminutive (germană)**
1. nouraș	1. das Wölkchen
2. nourași	2. die kleinen Wolken
3. bănuți	3. die Kopeke
4. copacel	4. der Baum
5. baietasul	5. Guguta
6. baietasul si fetita	6. die Kleinen
7. surioara	7. das Schwesterchen
8. baietel	8. Kleiner
9. prostuților!	9. komische Käuze
10. pasaruicile	10. die Vögel
11. cocoșel	11. der Hahn
12. fluturasi	12. die Schmetterlinge
13. oita	13. Zicklein
14. traistuta	14. Schultersack
15. floricica	15. die Blume
16. ratuste	16. die gelben Entküken

Unele capcane gramaticale se formează în cazul traducerii adverbelor sau a locuțiunilor adverbiale specifice limbii vorbite, populare, ale căror echivalente semantice nu asigură transferul cultural sau poate chiar lipsi în limba germană: (15) română *Cusma nu crestea tam-nisam... /* (15) germană - lipsește traducerea adverbului din română. (16) română *Guguta sontic-sontic prin casă*. / (16) germană *Guguta war zwar aufgestanden, aber noch nicht ganz wach*.

Traducerea interjecțiilor, a căror semnificație derivă din potențialul referențial al fiecărui element, reprezintă de asemenea o provocare, mai ales în cazul povestirilor lui Spiridon Vangheli, pline de structuri gramaticale care exprimă stări emoționale, relații dintre personaje sau detalii despre acțiuni. Este de apreciat

efortul traducătoarei de a recrea acest univers afectiv vanghelian în limba germană. Dagmar Kresse oferă unele echivalente pentru interjecțiile din română:

Interjecții în TS	Traducerea interjecțiilor
Hm!	Ach, so ist das!
Poc!	lipseste
mai	Na los!
Hai, haii!	He, he!
Ura-a-a!	Hurraaa !
E-he-he!	lipseste
Hai, mai baiete!	Bürschchen!
Bravo!	Alle Achtung!
Sa traiesti!	Auf deine Gesundheit!
Ei!	Na !
Cip-cip, cip, cirip!	Piep-piep!
Bre, Guguta!	Guguta, Söhnchen!
Bum-bum!	Bum, tarabum! Bum-bumtara, bum!

Lipsa interjecțiilor în traducerea germană complică redarea nuanțelor emoționale din operele lui Spiridon Vangheli, reducând autenticitatea dialogurilor, chiar dacă traducătorul încearcă să compenseze prin alte mijloace.

Capcanele de ordin sintactic în traducerea din română în germană și invers se referă la diferențele semnificative în structura frazei și utilizarea formelor pasive, ceea ce poate duce la traduceri eronate sau la pierderea clarității și fluidității textului.

Ordinea cuvintelor: Subiect – Verb – Complement vs. Verb final

În română, topica normativă a componenților într-o propoziție este *Subiect–Verb–Complement*, însă ea poate varia în funcție de intenția autorului/vorbitorului sau pentru a focaliza un anumit element al propoziției. În germană, ordinea propoziției este mai fixă și mult mai dependentă de tipul frazei. În propozițiile principale, ordinea este similară cu cea în română, dar în propozițiile subordonate, verbul este plasat întotdeauna la final: română (fraza subordonată): (17) română: *Când a văzut Guguță că au venit atâția muzicanți să-i cânte Lilianei, i-a dat băiatului cu acordeonul să bată toba...* (p. 66). / (17) germană (fraza subordonată): *Als Guguze sah, wie viele Leute tanzten…*” (p. 65).

Observăm că în traducere, poziția verbului în propozițiile subordonate este una dintre cele mai comune capcane: în română, verbul poate rămâne în poziție mijlocie, dar în germană verbul trebuie plasat la sfârșitul propoziției subordonate. Neatenția la aplicarea regulii respective poate duce la producerea unei structuri incorecte în germană.

Propozițiile relative, adică cele introduse de pronume relative precum *care* în română sau *der, die, das* în germană, sunt structurate diferit în cele două limbi. În română, propoziția relativă adesea urmează imediat după substantivul pe care îl descrie și permite o anumită flexibilitate a ordinii cuvintelor. În germană, propozițiile relative urmează un model mai fix și implică plasarea verbului la finalul propoziției relative (18) română: *Guguță l-a căutat pe taică-său, care nu-și vedea capul din treburi* (p. 67). / (19) germană: *Wenn nun plötzlich Großvater Ene, der den Kindern immer den Schlaf bringt...* (p. 25).

Astfel, traducătorul va trebui să urmeze în germană regula prin care se stipulează că verbul trebuie să apară la finalul propoziției relative, în timp ce în română această poziție poate varia. Traducerea directă din română în germană fără a respecta ordinea specifică germană poate produce propoziții incorecte din punct de vedere gramatical și, respectiv, de conținut.

Un alt criteriu ce merită luat în considerație se referă la diateza activă și pasivă a verbelor. Atât în limba

română, cât și în limba germană, diateza pasivă poate fi folosită pentru a sublinia acțiunea în detrimentul agentului (cel care efectuează acțiunea). Ambele limbi folosesc participiul pentru a forma pasivul, deși modul de construcție diferă. Limba română folosește frecvent formele active, în timp ce germana este mai deschisă către utilizarea formelor pasive. Această diferență poate crea capcane în traducere, deoarece pasivul german poate părea formal sau distant în română, iar traducerea prea literală a activului românesc poate pierde din precizia germană: (20) română (activ): *La gară îl aștepta unchiul său* (p. 93). / (21) germană (pasiv): *Auf dem Bauernhof wurde er vom Onkel empfangen* (p. 52).

Punctuația este un alt aspect esențial al stilului și al structurii frazei, iar diferențele dintre română și germană pot crea capcane semnificative în traducere. Aceste capcane țin de regulile diferite ale celor două limbi în ceea ce privește utilizarea semnelor de punctuație.

Virgula este unul dintre cele mai frecvente semne de punctuație și există diferențe deosebite între română și germană în utilizarea ei, în special în propozițiile subordonate. În română, virgula este utilizată pentru a separa propozițiile subordonate sau pentru a marca o pauză în frază, dar nu este necesară înainte de toate conjuncțiile subordonatoare (cum ar fi „că", „să", „dacă"). În germană, virgula este obligatorie înainte de toate propozițiile subordonate, chiar și atunci când în română această construcție nu necesită virgulă. Virgula servește ca un separator clar între propozițiile principale și subordonate, ceea ce aduce claritate suplimentară în limba germană: (22) română: *S-a zvonit în sat că o să le dea chiar medalii* (p. 99). / (23) germană: *Er freute sich darüber so, dass er kurz entschlossen die Straße von seinem Haus bis zur Schule fegte* (p. 65).

Traducerea din română în germană fără a utiliza virgula în fața propozițiilor subordonate poate duce la fraze confuze sau incorecte. Este important ca traducătorul să respecte această regulă gramaticală în germană pentru a menține corectitudinea sintactică.

Româna folosește cratima pentru a introduce replicile dialogului, în timp ce în germană dialogul este deseori introdus de ghilimele: (24) română: *– Tu ai învățat cu Ion Creangă, bunele*? (p. 95). / (24) germană: „*Du bist mit dem Schriftsteller Ion Creangă zur Schule gegangen, Grossvater?*" (p. 45).

Traducerea dialogului fără a ajusta punctuația poate fi problematică. Traducătorul trebuie să se asigure că adaptează introducerea dialogului la standardele limbii germane, folosind ghilimele în locul cratimei, pentru a nu crea confuzii în receptarea textului tradus de către cititorul textului în limba sursă.

Analizând culegerea de istorioare „Isprăvile lui Guguță" de Spiridon Vangheli și traducerea acesteia în germană de Dagmar Kresse din perspectiva capcanelor lingvistice, în special cele gramaticale, legate de temporalitate, moduri verbale, pronume personale, structuri sintactice și punctuație, putem contura câteva concluzii: a) capcanele temporalității**:** traducerea temporalității este una dintre principalele provocări de ordin gramatical, dar și de conținut, având în vedere diferențele existente între sistemul de timpuri ale verbului în limbile română și germană. Româna preferă utilizarea prezentului și a perfectului compus pentru a sugera acțiuni continue sau obișnuite, în timp ce germana are tendința de a folosi imperfectul sau mai mult ca perfectul în contexte similare; b) moduri și aspecte ale verbelor: diferențele dintre indicativ, condițional și conjunctiv în română și germană pot crea dificultăți în redarea intenției autorului. Româna folosește frecvent condiționalul pentru ipoteze (*ar merge*), pe când germana optează pentru construcția cu *würde* pentru a reflecta viitorul ipotetic; c) pronumele personale: **î**n română pronumele personal poate fi omis în diferite contexte din care putem extrage informația despre persoana care efectuează o acțiune sau trăiește o stare datorită formei conjugate a verbului. În schimb, în limba germană, pronumele personal este obligatoriu.

Capcanele sintactice: ordinea cuvintelor în propoziții este o sursă de potențiale dificultăți. În română, ordinea subiect-verb-complement este mai flexibilă, în timp ce germana urmează reguli stricte de poziționare a verbelor și a altor elemente. Punctuația: în română pentru vorbirea directă se utilizează liniile de dialog, iar în germană se folosesc ghilimelele.

Concluzionând, vom sublinia că traducerea unei opere precum „Isprăvile lui Guguță" necesită o înțelegere profundă a subtilităților informative și de conținut în ambele limbi. Traducătorul trebuie să fie capabil să păstreze stilul individual al lui Spiridon Vangheli, specific scrierilor pentru copii, adică tonul jucăuș și naiv al narațiunii, evitând capcanele gramaticale și sintactice care ar putea denatura mesajul original.

6. Unele capcane gramaticale generate de traducerile scrierilor lui Spiridon Vangheli în limba engleză: analiza contrastivă a istorioarelor „Isprăvile lui Guguță” în traducerea în limba engleză („Meet Guguze”) realizată de către Miriam Morton

Traducerea în limba engleză a culegerii de povestiri „Isprăvile lui Guguță” este realizată de Miriam Morton, cunoscută pentru activitatea de editor și de traducător de literatură din limba rusă în engleză. S-a născut în Rusia, apoi a emigrat în Statele Unite în anul 1920. Judecând după activitatea ei profesională, constatăm că Miriam Morton a fost o figură semnificativă, înalt apreciată pentru traducerea din limba rusă în engleză a unor opere literare clasice și pentru promovarea culturii ruse în Statele Unite.

Pentru a realiza traducerea în limba engleză („Meet Guguze” [28]) a istorioarelor despre Guguță, scrise de Spiridon Vangheli, Miriam Morton utilizează o abordare specifică momentului istoric în care își desfășoară activitatea, adică ne referim la perioada când o bună parte a traducerilor ce aparțineau autorilor din spațiul sovietic erau realizate prin intermediul limbii ruse. Astfel, respectarea normelor specifice gramaticii limbii engleze scrise constituie principiul fundamental pe care traducătoarea își construiește demersul, anume din aceste considerente transpunerea mesajului din limba română, prin intermediul limbii ruse, se realizează în concordanță cu normele literare ale limbii engleze (vom menționa că în TȚ în limba engleză de care dispunem lipsește paginația).

Spiridon Vangheli, cântărețul, mesagerul și ocrotitorul copiilor a reprezentat universul fascinant al copilăriei printr-un limbaj simplu (inclusiv la nivelul structurilor gramaticale), plastic și bogat în culori, eroii săi fiind expresia firii autentice, purtători ai frumosului și ai libertății interioare. Opera vangheliană a intrat în patrimoniul literaturii române cu toate realitățile ei culturale specifice timpului dat și neamului nostru. Scrierile autorului basarabean de mult timp au depășit simțitor hotarele locului din care se trag datorită multiplelor traduceri destinate copiilor și maturilor care vin din diverse spații culturale și lingvistice, iar limba engleză (versiunea americană) nu face excepție din lista respectivă.

Considerăm că studiul formelor și mijloacelor gramaticale, selectate de traducătoare pentru transmiterea mesajului din textul vanghelian către publicul american, reprezintă o metodă de cercetare provocatoare, dată fiind distanța în spațiu, dar și în mentalitatea caracteristică reprezentanților acestor culturi. Astfel, am constatat de la bun început că traducătoarea și-a asumat misiunea de a aduce cât mai fidel în limba țintă lumea copilăriei descrisă de Spiridon Vangheli, și odată cu ea, elemente culturale cu un grad de intraductibilitate sporit.

Unele trăsături ale epicii populare se descoperă în istorioara „Isprăvile lui Guguță” încă din primele rânduri. Perfectul compus în limba română anunță perspectiva narativă a stilului autorului: (1) română: *Iarna l-a găsit sub cușmă [...]. I-a plăcut mătușii Ierne băieţelul. Au coborât tot atunci şi fulgii din cer să-l vadă* [...] (p. 7).

Miriam Morton alege să transpună perspectiva narativă vangheliană prin *past simple* care este echivalentul gramatical al *perfectului compus* din limba română pentru relatarea secvențelor narative în timpul trecut, cu acțiuni încheiate: (1) engleză: *Guguze put on his fur hat for the first time that year, when Winter came [...]. It was clear that Winter liked both Guguze and his lamb's –wool hat. The snowflakes came flying from everywhere to take a look at him [...].*

Spiridon Vangheli face intercalări prin descrierea acțiunilor la prezent în narațiunea din trecut în scopul de a oferi acțiunii un caracter mai viu și mai dinamic. În TȚ verbele la prezent nu se atestă, fapt care este o normalitate pentru limba engleză în condițiile în care narațiunea în planul trecutului nu presupune utilizarea prezentului: (2) română: *A doua zi Guguță se scoală cu noaptea-n cap, iese în vârful picioarelor afară și dă de mâncare la oi. Când a venit tata cu un braț de fân, băieţelul mergea călare pe berbec prin ocol* (p. 8).

În TȚ Miriam Morton optează pentru *past perfect* care, conform regulilor gramaticale, este echivalentul formei temporale *mai mult ca perfectul* în limba română. Probabil am putea argumenta decizia traducătoarei prin faptul că traducerea în engleză a fost realizată din limba rusă, sau că traducătoarea a făcut doar o interpretare mai liberă a mesajului și, prin urmare, aceste acțiuni au fost percepute ca anterioare unei alte acțiuni care s-a desfășurat tot în trecut: (2) *engleză: Very early morning he had tiptoed into the yard and quietly fed the sheep. By the time his father had come outside, Guguze was riding a big ram around the sheep pen*.

Cât privește normele ortografice specifice limbii engleze, se poate observa că ele au fost respectate în TȚ, întrucât, de exemplu, vorbirea directă este redată prin utilizarea ghilimelelor și nu a liniei de dialog: (3) română: - *Uite, ce multă iarnă a venit la noi!* (p. 7). / (3) engleză: *„So much winter all of a sudden," he said*.

Traducerea operei vangheliene bogată în substantive diminutive, interjecții, forme regionale ale pronumelui, pune cu adevărat traducătorul în dificultate. Totuși, având ca suport o scurtă culegere de povestiri traduse în engleză, am putut repera doar câteva exemple de substantive la forma diminutivă, dar aceste exemple sunt suficiente pentru a înțelege că traducătoarea nu a reușit să păstreze acel limbaj viu și colorat, caracteristic copiilor, în care un rol important le revine diminutivelor:

Substantive diminutive (rom.)	**Traducerea substantivelor diminutive (engl.)**
1. nourași	1. little puffs
2. fetiţă	2. little girl
3. portiţă	3. yard/garden gate
4. băieţel	4. little/young boy
5. oiţe	5. little goats/lambs
6.tigrişori	6. baby tigers

În limba engleză există un singur pronume care poate echivala din punct de vedere gramatical varianta populară a pronumelui personal *mata/ matale/ dumneata* din limba română cu pronumele personal din limba engleză. Astfel, alegerea traducătoarei este evidentă și justificată. Același pronume personal *you* este folosit și ca echivalent pentru pronumele personal *tu,* ceea ce uniformizează momentul enunțării.

Textul lui Spiridon Vangheli abundă în interjecții care exprimă diferite nuanțe apreciative sau emotive, cum ar fi apelativele, onomatopeele. În schimb, textul englez este foarte sărac în elemente de acest fel, ele fiind omise din cauza că traducătoarea fie nu le-a găsit în textul intermediar din limba rusă, fie a renunțat să le traducă din cauza gradului înalt de intraductibilitate a unor atare elemente: (4) română *Boc!boc! Hei! Hai! Hăi, hăiiii!* / (4) engeză. *Hey-hey!*

În exemplele de traducere a povestirilor lui Spiridon Vangheli în limba engleză nu am elucidat toate capcanele gramaticale, pentru aceasta este necesară o înțelegere mai profundă a subtilităților limbajului specific stilului acestui autor în ambele limbi. Constatăm că textul în limba engleză este lipsit de acel amalgam de emoții și trăiri intense pe care doar un copil le poate simți. Astfel, se pierde și scopul lui Spiridon Vangheli de a descrie lumea prin ochii unui copil și de a prezenta realitatea sentimentelor și relațiilor între copii și între copii și adulți.

Concluzii

Nu vom insista asupra dezbaterilor despre o importanță mai mare a lexicului sau a gramaticii în construirea sensului și în procesul traducerii textelor literare. Un lucru este însă cert: calitatea traducerii depinde de abordarea subiectivă a demersului traductologic de către fiecare traducător și de competențele de diferit ordin pe care le aplică în activitatea sa. Totuși, eficacitatea traductivă presupune o distanțare maximă, mai exact, o abandonare a ipotezei corespondențelor formale între sistemele limbilor atrase în procesul traducerii. Principiul care motivează alegerea strategiilor de traducere a elementelor morfosintactice este cel al pertinenței, adică al traducerii elementelor necesare pentru transmiterea straturilor semantice de informații din textul sursă care contribuie la păstrarea maximală a informației din original în versiunea tradusă.

În procesul traducerii are loc o comparare a sintaxei proprii fiecărei limbi înscrise în cadrul specific al tipului de text de tradus: noi ne-am centrat atenția pe textul creat de Spiridon Vangheli, având în calitate de destinatar copilul. Aceste condiții explică alegerea materialului gramatical și lexical de către scriitorul basarabean și, totodată, motivează așteptările unor traduceri de texte comparabile la nivel informativ și emotiv cu originalul. Totuși, am fost nevoite să constatăm că traducătorii în limbile franceză, germană și engleză au optat mai mult pentru respectarea normelor standard ale gramaticilor limbilor respective. Astfel, versiunile în limbile franceză, engleză și germană, analizate în prezenta lucrare, demonstrează tendința de a se distanța de sistemul gramatical al limbii române și de a se conforma cu cel al fiecărei din limbile țintă.

Referinţe:
1. COȘERIU E. *Lecții de lingvistică generală*. Chișinău, Editura Arc, 2000, 191 p.
2. COȘERIU E, *Omul și limbajul său*. Iași, Editura Universității „A. I. Cuza”, 2009, 465 p.
3. COHEN M., *Grammaire et style*. Paris, Editions sociales, 1954, 239 p.
4. CHARAUDEAU P. *Grammaire du sens et de l'expression*. Paris, Hachette, 1992, 925 p.
5. *Gramatica limbii române. Volumul I, Cuvântul.* București, Editura Academiei Române, 2005, 712 p.
6. *Gramatica limbii române. Volumul II, Enunțul*. București, Editura Academiei Române, 2005, 1036 p.
7. TATILON C. *Traduire: pour une pédagogie de la traduction*. Toronto, Edition du GREF, 1986, 177 p.
8. CONDREA I. *Traducerea din perspectiva semiotică*. Chișinău, Cartdidact, 2006, 266 p.
9. ARMAŞU-CANŢÎR L. *Structuri și formule narative în opera lui Spiridon Vangheli*. Chișinău: Garamont-Studio, 2012.
10. *Spiridon Vangheli şi universul senin al copilăriei. Biobibliografie*. Biblioteca Națională pentru Copii „Ion Creangă”, alcătuitor: Tamara Maleru; ediție îngrijită de Claudia Balaban. Ediția a 2-a, revăzută şi completată. „Baştina-Radog” SRL, Chișinău, 2012, 272 p.
11. ZBANȚ L. *Abordarea linvistico-pragmatică a traducerilor prozei pentru copii scrise de Spiridon Vangheli.* In: *Revista Diacronia*. Georgiana Lungu-Badea, Nadia Obrocea editori. Timișoara: Editura Universității de Vest, 2017, p. 216-250.
12. SALA M. *Limba română, limbă romanică*. Conferințele Academiei române. Editura Academiei române, București, 1977, 17 p.
13. BOCHMANN K. *Cum sunt trăite și percepute limbile. Despre istoria limbilor ca istorie socială*. Cartier, Chișinău, 2020, 159 p.
14. ZBANȚ L. *Ruben Budagov despre natura sociala a limbii*. În: *Revista Ştiinţifică Studia Universitatis. Seria Ştiinţe umanistice*, nr 4(44), Chișinău: CEP USM, 2011, p. 237-240.
15. БУДАГОВ Р. *Человек и его язык.* Москва, Издательство Московского Университета, 1976.
16. COȘERIU E. *Principalele probleme ale limbii române*. Editura Academiei române, București, 2023, 75 p.
17. VANGHELY S. *Gougoutsa – capitain de navire [Guguță – capitan de corabie].* Chisinau: Literatura artistica, 1984, 160 p. Traducere de Mircea Ioniță.
18. MASINI B. *GUGU*. Casa Editrice: Messagero di S. Antonio, Padova, 2003, 99 p.
19. VANGHELI S. *Guguță și prietenii săi*. Proză, versuri, scrisori de la copii, Vol I. Chișinău, Turturica 1994, 224 p.
20. ANZINI, Manfredo. *L'avventura della lingua*. Casa Editrice: Il capitello, Torino, 1987, 732 p.
21. IACOVINI, Gabriella. *Grammatica italiana per stranieri con esercizi e testi autentici*. Casa Editrice: Bonacci, Roma, 2009, 320 p.
22. PANĂ DINDELEGAN, Gabriela. *Gramatica de bază a limbii române. Ediția a II-a*. Univers Enciclopedic Gold, București, 2016, 685 p.
23. VANGHELI S. *Isprăvile lui Guguță,* Chișinău, 2011, 130 p.
24.24. KRESSE D. *Originaltitel: Приключения Гугуцы*. 1.Auflage. Verlag Detlit, Moskau, 1972, 66 p.
25. *Gramatica uzuală a limbii române.* Academia de Științe a Moldovei, Institutul de Lingvistica. Litera, Chișinău 2000, 382 p.
26. CĂLUGĂRIȚA A., DANCIU A. *Gramatica limbii germane*. Editura Corint, 2014, 448 p.
27. HALL K., SCHEINER B. *Übungsgrammatik für Fortgeschrittene.* Deutsch als Fremdsprache. Max Hueber Verlag, Ismaning, 2001, 431 p.
28. VANGHELI S. *Meet Guguze*, traducere de Miriam Morton, 1977.

N.B.: *Articolul a fost prezentat în cadrul conferinței cu participare internațională „Traduceri (traducători) fără frontiere”, desfășurată la 27 septembrie 2024, Facultatea de Litere, Universitatea de Stat din Moldova.*

Date despre autori:
***Ludmila ZBANȚ*,** doctor habilitat, profesor universitar, Facultatea de Litere, Universitatea de Stat din Moldova
E-mail: ludmila.zbant@usm.md
ORCID: 0000-0001-6974-6474

***Valeria DUCA*,** doctor, Facultatea de Litere, Universitatea de Stat din Moldova
E-mail: duca_valeria@yahoo.com
ORCID: 0009-0002-5437-5265

Olesea VÎNTU**,** doctorandă, Școala Doctorală Științe Umaniste și ale Educației, Universitatea de Stat din Moldova.
E-mail: ventusolesea@gmail.com
ORCID: 0009-0005-1913-2040

Natalia GAIBU**,** asistent universitar, Facultatea de Litere, Universitatea de Stat din Moldova
E-mail: gaibunatalia@gmail.com
ORCID: 0009-0009-8180-533x

Carolina MOȚPAN, asistent universitar, Facultatea de Litere, Universitatea de Stat din Moldova
E-mail: carolina.motpan@gmail.com
ORCID: 0009-0009-2265-2046

Prezentat la 01.10.2024